

דברים שאין לטשטש

אפרים ברוידא

אטומי, אפופת תככי שקר ותרעלה של שליטי מוסקבה, ואדישות עויינת של די גול-די מירויל, ועמדה של "נייטראליות במחשבה, בדיבור ובמעשה" מצד מחלקת המדינה בווישינגטון. (והרי אין לשכוח כי בשעה שאויבינו נתמכו ביד רמה וצויידו בכמויות נשק בלתי מוגבלות על ידי מוסקבה, לא הועילו רגשי הידידות של אמריקה והשפעת היהודים בה, ואף העובדה שהסובייטים בחרו אותנו מיפגע לתעמולתם ולנשקם לא הועי לה. לעורר בממשלת ארצות-הברית את הרצון לאון את משלוחי הנשק הסובייטיים במשלוח נשק אמריקני לצבא ישראל ביד נדיבה ובפומביות הנובעת מתחושת בטחון וצדק). דעת הקהל בעולם הדמוקראטי, בארצות הגדולות והקטנות, שחיתה בעשרים הימים של מצרי טירן ובששת הימים שלאחריהם את פרשת מינכן במהופך, אסור לה שתשכח את התקדים ההיסטורי הזה. ואם ימי ברכטסגאדן ומינכן הם זכר צורב להסתאבות הדמוקראטיה וחרפתה, ששולם במחיר-דמים של עשרות מיליונים, ובתוכם רוב מנין ובניין של עמנו באירופה — חייבים העמים הדמוקראטיים לזכור את ששת הימים כגילוי מאיר ורבת-קוה של רוח האדם ושל חיי העמים החפשים ברוחם. ואין זו הפחותה במשימותיה של "הסברה" ראויה לשמה, להציל את הלקח הנה לתודעת העמים מן השכחה.

ב

אך מלבד הצד השווה שבין פרשת מינכן לפני כשלושים שנה לבין פרשת מצרי טירן בשנת 1967 ישנו הצד השונה, ומחובתנו לשנונו לדעת-הקהל הבין-לאומית. מדינות ערב שאינן מסוגלות להסיק מסקנות של בגרות מן התבוסה, טורחות, בעזרתן הנמרצת של מוסקבה ובלגראד, לטשטש את צביונה היסודי של המערכה נגד ישראל, משל כאילו היתה כאן מלחמה רגילה, שהמנצח בה

יש רגעים מעטים בחיי העמים, שהם חיים אותם, למרות כל המפריד ביניהם, יחד, כברק-אש, רגעים שלא יישכחו עוד. כזה היה הרגע הארוך — הוא נמשך כעשרים יום — שקדם לששת הימים. במשחקו של גמאל עבד אל נאצר על הבמה המדינית היה זה רגע מסחרר, אולי הרגע של חייו. לגבי חלק גדול מדעת-הקהל בעולם, החפשית והכבולה כאחת, וביחוד לגבי היהודים בתוכה, היה זה רגע המקפיא את הדם, ולא נעדר מכאן גם חוסר-האונים של צופי-תיאטרון נוכח האמים המתרחשים על הבמה, לעיניהם ממש, אך מחוץ לתחום הנתון להתערבותם. כי הרגע היה אוניברסאלי, על זאת תעיד העובדה שהוא פרץ לא רק גבולות עמים אלא גם חומות של דעות ומפלגות, ימין ושמאל וקומוניזם בכלל זה, והדיו נמשכים עד היום, כעבור שלושה חדשים כמעט, בכל המחנות והגושים, ובגוף הסובייטי על כולם.

בקווי-היסוד דמה הרגע, מבחינת העולם הדמו-קראטי, לרגעים שידעה אירופה מידי היטלר — לפני סיפוח ארץ הריין, וביחוד לפני מינכן: ההפתעות המדיניות-צבאיות של הרודן, והעולם המפולג, וחוסר-התושיה בעולם הדמוקראטי, וגלי החרדה שאין להם אפיק ממלכתי מבצע, וארץ קטנה ורחוקה זו שאין כדאי לסכן בגללה את שלום העולם, וההפרדה בין הנכון מבחינה מוס-רית לבין הנחוץ מבחינה מדינית, ואף השיתוק ההיפנוטי של האימתנות. שלושים שנה, דומה היה, כלא היו. נשתנו הזמנים והנפשות הפוע-לות — אך בהצטרף צירוף דומה של נסיבות אמר העולם לחזור על אותן שגיאות ממש. והנה לא כן היה. המחזה הקודר שחזה בו עולם חרד וחסר-אונים נשתנה כביכול תוך כדי משחק — הקרבן המיועד הפך את הסיום לסוף טוב ומוצלח. האומה הקטנה שפסקה כי עליה להלחם קמה ונל-חמה — בעולם של מעצמות-על כלי-יכולות ותיקו

בשבועות שקדמו ל־5 ביוני. אם היטלר התמיד בתביעתו המוגדרת ומוגבלת על חבל הסודטים זמן רב, וניגש לפרק ולנוכח את המדינה הצ'כוס־לובאקית מבפנים רק לאחר שנכנע העולם הדמו־קראטי לתביעתו, לא ניסה נאצר כלל להסוות את כוונתו לעורר על־ידי חסימת מצרי טירן שרשרת תגובות מהירה שתביא לידי חורבן יש־ראל. ב־22 במאי, בהכריזו על חסימת המצרים וההסגר על אילת, עדיין היה עסוק בעיקר בזכר תבוסתו בסיני בשנת 1956 ובהדגשת ההבדל הנור־קב בין מצבה הצבאי של מצרים או, בשעה שעוד לא היתה מוכנה למערכה ולימין ישראל עמדו צרפת ובריטניה, ובין מצבה כיום בשעה שהיא חמושה וגם מאומנת במיטב הנשק וברית־המוע־צות תומכת בה, והוא ידע היטב — בניגוד לבדו־תה שבדה חי־שמהר נוכח שברון צבאות הערבים — כי הפעם אין שום מעצמה ומדינה נכנסת למערכה לימין ישראל. לא יצאו שלושה ימים, ובנאומו לפני מועצת האיגודים המקצועיים, ב־26 במאי לא הסתיר עוד דבר: "המערכה תהיה כוללת ויעדנו העיקרי יהיה להחריב את ישראל". חסימת מצרי טירן, אמר נאצר במסיבת עתונאים בקאהיר ב־25 במאי, החזירה את המצב למה שהיה ב־1956 (כלומר לפני מסע סיני). אך לבל יחשוד איש כי זה כל מבוקשו הפעם, פירש נאצר ואמר: "הבעיה אינה בעית מצרי טירן או החזרת חיל החירום של או־ם. כל אלה הם עניינים טפלים לבעיה העיקרית — הבעיה של תוקפנות שנעשתה ונמשכת במולדת הערבית פלשתינה ושל האיום שמאימת תוקפנות זו על כל הארצות הערביות". ובדיוק שאין אחריו כלום: "עצם קיומה של ישראל הוא תוקפנות". ואם הנאצים בימי מלחמת העולם שקדו להסוות את "הפיתרון הסופי" ככל האפשר ולהסתירו מעיני העולם ואף מעיני רוב הגרמנים, ואפילו בחזריהם הפנימיים דיברו עליו בלשון־צופן, הרי מנהיגי הערבים לא טרחו בדרך כלל במעשה הסוואה. "הקיום הישרא־לי התוקפני הוא התגלמותו המובהקת של מין אנושי מושחת שיש לעקרו מן השורש", כך אמר סגן נשיא מצרים בשעת ביקור בפאקיסטאן (רדיו

כבש חלקים מן הטריטוריה של המנוצח, ומעתה אין לקהלת העמים אלא ללחוץ על הכובש. בשם השלימות הטריטוריאלית ולמען שלום העמים, שיסתלק מכיבושיו ואז ישוב הכל על מקומו. המוח האנושי נוח לו בגזירות שוות פשטניות, ואפילו על חשבונה של האמת, ואין להתעלם מסי־כויי התעמולה הערבית והסובייטית נוכח חולשה זו. המלחמה שהוכרעה בכוח הנשק ועזו הרוח ובדם שבע מאות מבנינו, נמשכת עתה באמצעים מדיניים, ולניהולה של מערכה זו וחזית ה"הסב־רה" שלה ביחוד, יידרש ריכוז של כשרון, יומנה, צלילות דעת ויכולת תכנון, לא פחות מאשר נדרש למערכה הצבאית. והנה, בראש כל שיקול ועיון במלחמת ששת הימים ובתוצאותיה, ובפתח כל חיפוש ודיון בפתרונות לעתיד, יש להעלות את השאלה, מה בין מלחמה זו למלחמות אחרות בין עמים, מה בין יחס הערבים לישראל לבין יחסי מדינות סתם. שוני זה מכריע את הכל, והוא שקול כנגד כל שאר השאלות התלויות ועומדות בין הערבים ובנינו.

בשעה שהיטלר פתח במערכה המדינית על עתידו של חבל הסודטים, מערכה שנסתיימה בהסכם מינכן ובכיבוש צ'כוסלואקיה, היה עיקר כוונתו להרוס את הריפובליקה הצ'כוסלובקית כבסיס של התנגדות להתפשטותו ולהכות את הדמוקראטיה של מאסאריק ובנש שהיתה שם־דבר בעולם כולו. ואולם העמים שמהם הורכבה הריפובליקה לא הושמדו גם אחרי שכבש הצבא הגרמני את שטחה. לא כן המדינות הערביות. כ"סוציאליסטיות" כ"ריאקציוניות". הן כתבו את חורבנה של מדינת ישראל והשמדת העם היושב בה על דגלן. זה היה מחוץ־חפצן בימי הפלישה עם הקמת המדינה על־פי החלטת האומות המאוחדות; זה היה פשר סירובן לקיים את הסכמי שביתת הנשק כרוחם ולהרחיבם כדי חוזי שלום; זו היתה כוונתן במערכת הטירור וההתנכלות על־ידי מסתננים ועל־ידי צבא סדיר ברוב שנותיהן של שביתות־הנשק; וזו היתה מטרת־המלחמה המוצהרת בתוקף גובר והולך, בוקר וערב, בנאומי המנהיגים ובמאמרי העתונים ובשידורי הרדיו.

שאפילו בשעה שחזרו על הגדרות "פוליטיות" של הסובייטים (ההגדרות הזואולוגיות יותר נתייחדו באורח מפליא ומאלף לספרות "מדעית") כגון הגדרת ישראל כ"סוכנת האימפריאליזם והניאור-קולוניאליזם", היה בכך יותר משמינית של אינ-קאנטאציה פולחנית המכוונת לשלהב ולשתק מראש כל היסוס אפשרי. גם הנאצים, כידוע, הקדימו לשלב "הפתרון הסופי" תקופה של הכשרת הלבבות. כדי להשיג אותה מידה של שיתוף סביל או פעיל שביקשו מבני עמם, ראו צורך להוריד את היהודי תחילה לדרגת יצור שלמטה מן האנושי. רק אחר-כך הגיע תור ההשמדה.

לזרוע אור בהיר ככל האפשר על הצביון הגנר-צידי של המערכה הערבית נגד ישראל, ועל ממדי שיתופה של המדיניות הסובייטית במערכה זו בהלכה ובמעשה, גם זה אחד התפקידים החיוניים המוטלים על ההסברה שלנו. יש לקלף את הטיח הלניניסטי הפריך מעל ההגדרות הללו, הנוצרות ללא כל אחיזה ברעיון ובמציאות. לפי צרכי האסטרטגיה והנוחות הפוליטית, ולחשוף את המטרות האמתיות שהן באות לסייען. אם לפני עשרים שנה הכריזו שר-החוץ הסובייטי כי עמדת הערבים נגד החלטת החלוקה של האו"ם "אין לקבלה, ולו משום כך בלבד שהעם היהודי היה, ככלות הכול, קשור קשר הדוק בארץ-ישראל במשך תקופה ארוכה בהיסטוריה" — החלטה זו שלדבריו או "תספק את דרישותיו הלגיטימיות של העם היהודי" — הרי גם כעבור עשרים שנה עדיין מודה ראש הממשלה הסובייטית ב"זכות קיומה" של מדינת ישראל — אלא שהודייה זו כבר נת-רוקנה מתכנה על-ידי מעשיה של ברית המועצות יום-יום ושעה ושעה המכוונים לקעקע ולהרוס מדינה זו שברית-המועצות נתנה ידה להקימה. ואם לפני שלוש-עשרה שנה התקיפה ברית-המועצות את המשטר השליט במצרים כיום כ"ריאקציוני פרוע, טרוריסטי, אנטי-דמוקראטי, דמאגוגי" (ל. ואטולינה, "המאבק האימפריאליסטי על אפריקה ותנועת השחרור של העמים", מוסקבה 1954, ע' 97), הרי כעבור פחות משנה התחילה לספק לאותו משטר עצמו שפע נשק — בין היתר

קאהיר, 8 בדצמבר 1966); ואילו אחמד שוקירי, מנהיג חזית השחרור הפלשתינאית, לא הניח כדרר-כו מקום לספקות. ברבת-עמון אמר: "או אנחנו או ישראל... אינו מתאר לעצמו שאפילו ישראלי אחד יושאָר בחיים לאחר שתתחיל המערכה". (אל אנואר, 2 ביוני 1967).

ג

כיום, לאחר הנוראה בתבוסות, יש בין המנהיגים והסופרים המדיניים של הערבים, בקאהיר וברבת-עמון ביחוד, מי שמודים כי משגה היה דיבורם על "חיסול" ו"השמדה". ואף ממוסקבה, המתחשבת כל-כך, בעל כורחה, ברגישותם של הערבים, נשמעו דברי נזיפה מתונים בענין זה. ודוק: הדיבור היה משגה, ולא גופו של דבר. אך האמנם יכלו מנהיגי הערבים להימנע מדיבור זה או להניח כי בעלי בריתם הסובייטים אינם מרוצים ממנו? זה שתיים-עשרה שנה עושה ברית-המועצות לחימושן של מצרים וסוריה בקצב גובר והולך ובסוגי נשק שכוח המחץ והקטל שלהם משתכלל והולך. וכמספר שנים זה לפחות מכירה היא מקרוב את מחשבותיהם ודיבוריהם של הערבים וגם את היעד העיקרי ששפעת הנשק העצומה מכוונת אליו. כל אותן השנים היתה קאהיר מקלט בטוח לנאצים הנמלטים מפני החוק, מרכז הפצה לספרות אנטישמית ולשכת קשר לפעולות ניאור-נאציות בארצות שונות. מוסקבה לא הראתה אף קורטוב של סלידה מתופעות אלו. מנהיגי הערבים, שטרחו לשתול בקרב עמיהם סוג של שנאת-ישראל אירופית שלא היה ידוע להם קודם, גם הם הספיקו להכיר מקרוב את בעלי טובתם וספקי נשקם. לא נעלם מהם גם יחסם ליהודים בברית-המועצות, ובודאי הצליחו גם לטעום מפירותיהן של אקדמיות-למדעים סובייטיות בסוגיות של יהדות ועם ישראל. וכשם שסוג הסוציאליזם של דמשק הביא לידי כך שתמונת היטלר תלויות באין מפריע בערי סוריה, כן נכרכו אצל המדינאים והסופרים הערביים תורות של קיצ'קו ושאר אנשי-מדע סובייטיים על היהודים עם תורות שקיבלו מן הנאצים בקלות ובהרמוניה גמורה. ויש לשער

מנקרת-עינים של מדיניות-חוץ צינית ונטולת-אחריות. ואולם אין לשכוח כי מעצמות המערב — וביחוד שלוש המעצמות שנטלו עליהן בשנת 1950 לערוב לשמירת השלום במזרח התיכון על-ידי איזון החימוש ומניעת כל פגיעה בגבולות ובקוי שביתת-הנשק — קיבלו כל השנים בשתיקה את עמדתן המוצהרת של מדינות ערב שלא להכיר בקיומה של מדינת ישראל ולעקרה מן השורש בשעת-כושר ראשונה. לכאורה היה מקום לצפות כי ארגון האומות והמעצמות המכריעות בו ייצרו במסגרתו לחץ מתמיד לקראת שלום — בדיוניו של הארגון ובהחלטותיו, בכל שלוחותיו שבהן נפגשים ערבים ויהודים, לרבות אלו הממונות על ביצוע הסכמי שביתת-הנשק שנעשו בפיקוחו וב-תיוכחו. ואולם ארגון האומות נהג אחרת. הוא השלים עם מנהגי חרם שהנהיגו הערבים ולא שקד ולא נאבק על התקדמותם של הסכמי שביתת הנשק ומנגנונם לקראת חווי שלום. וההשלמה הפחדנית עם קו הקפאון והמשטמה הגיעה לידי כך שארצות-הברית טרחה ככל יכלתה בעצרת האו"ם למנוע מדינות אפריקניות מלהציע הצעות על משא-ומתן ישיר בין יהודים וערבים. בדומה לעמדתה של האדמיניסטרציה המנדטורית שה-ביטה בעין רעה על התקרבות בין יהודים וער-בים, הבטיחו כאן מביני-דבר לתמימים במשלחות האו"ם שהדיבורים על שלום עלולים להזיק חלי-לה לענין השלום!

ה

אין ספק כי האוירה נשתנתה בעקבות מלחמת ששת הימים. ממשלת ארצות-הברית הראתה שהיא מוכנה מעתה לנקוט עמדה אמיצה יותר למען שלום-אמת, וגם מאחורי הפרגוד הסוביטי נשמעים הדים של חקרי-לב וחרדות שנתעוררו בשל המלחמה והדרך שהוליכה אליה. ואולם בע-ית-הבעיות בעינה עומדת, ועמה הסכנה לשלום האזור והעולם כולו, "עצם קיומה של מדינת ישראל הוא תוקפנות", דיבור זה של נאצר ערב המלחמה עודנו ביטוי מדויק, קלאסי כמעט, למער-כי-לבם של הערבים. "המתונים" במנהיגי הער-

לשם המטרה המוצהרת של חיסול מדינה זו שיש בה, לדברי גרומיקו, משום סיפוק "דרישותיו הלגיטימיות של העם היהודי". שלטון זה, הרי-אקציוני הטורריסטי, הוא מעתה פרוגרסיבי ושוחר-שלום, וכל דיבור מתגרה וכל פעולה טרו-ריסטית שלו, ואפילו צעדי מלחמה כגון הסגר ימי חד-צדדי וריכוז גייסות של מאה אלף איש בתמיכת אלף טנקים, אינם אלא מעשי התגוננות לגיטימיים שמטרתם הצדק והשלום. ולפי אותה שורת האמת וההגיון, אם מדינת ישראל היא סוכנת האימפריאליזם ושלטים בה חוגים מילי-טאריסטיים קיצוניים ומכוונים את דרכה האינט-רסים של ההון האמריקני הגדול, ממילא — ואין הדבר טעון הוכחה — כל הכרות שלום שלה היא מעשה צביעות, ואזהרותיה כלפי סוריה ולא כל שכן מעשי תגמול שלה בעקבות התקפות טירור הם התנכלויות למשטר הסוציאליסטי של אותה מדינה (זו שתמונות היטלר מתנוססות בה) למען האינטרסים של ההון האמריקני הגדול (זה המסרב לבוא למדינת ישראל, זה הלוחץ תמיד על ושינג-טון נגד ישראל ולטובת הערבים), ואין צריך לומר כי מלחמתה המוצלחת של מדינת ישראל, בתגובה לכיתור-המות שכיתר אותה שליט מצרים בנשקם של הסוביטים ובעידודם המוסרי, היא מעשה תוקפנות שיש למחות את עקבותיו בהקדם האפשרי.

שותפותה של ברית-המועצות למערכה הערבית שחותם ההשמדה טבוע בה היא עובדה הטעונה הפצה והדגשה גדולה רב-ביתר בעולם, וביחוד בגיזרת השמאל של דעת הקהל לרבות המפלגות הקומוניסטיות במערב. לאורה של עובדה זו יש לבדוק — ולהרגיל את דעת-הקהל הדמוקראטי לבדוק — תביעות כגון "נסיגת חילות ישראל לגבולות שלפני 5 ביוני", "החזרת השטחים שנכ-בשו" או "מחיית עקבות התוקפנות".

ד

אכן דרכה של ברית המועצות לעודד ולנצל את היסודות של שנאת-עמים ונקמנות בעולם הערבי לשם חדירה למזרח התיכון היא דוגמה

הבריחה מפני המציאות היא מן הגדולים בחס־
 רונות הערבים, ועלינו להבין כי אין זו "אשמתם"
 שלהם בלבד. תמיד נמצאו כוחות זרים שסייעו
 לטפח את אשלייתיהם: הבריטים אחרי מלח־
 מת העולם הראשונה, הגרמנים בימי מלחמת
 העולם השנייה, הרוסים אחריה. הערבים ביקשו
 להחליץ מחולשתם ומעלבון מעמדם — אך לא
 בדרך הקשה, זו המוליכה אל המטרה. גאותם
 הטבעית הוזינה את הבריחה מן המציאות וניזונה
 ממנה, ולא נמצא בתוכם שום כוח שישווה צביון
 אחר, ותוכן של ממש, לגאותם. אילו היה כן, לא
 היו עומדים עתה דלים ונטולי יכולת רוחנית
 ונפשית להתמודד עם בעיות המציאות שנוצרה
 בעקבות תבוסותיהם.

ולא זו אף זו: מיום שהופיעו על כמת ההיס־
 טוריה לא הכירו הערבים את היהודים אלא כשבט
 מושפל בגלות, כעם נטול ארץ ועצמאות. ביחסם
 כלפי היהודים בארצות האסלאם נתערבו תמיד
 יסודות שונים: הידור מסויים כלפי "עם הספר",
 כפי שנקראנו בפי מוחמד, בוז כלפי נחות־דרגה
 וגם חמלה על בן חסות כל זמן שהוא מכיר בנחי־
 תותו ובחסותך. והנה במאה העשרים, בפעם הרא־
 שונה בתולדותיהם, נתקלו ביהודים כטוענים
 לשוויון וריבונות. אילו נעזבו שני העמים לנפ־
 שם — ללא אימפריאליסטים בריטיים ואנטי־
 אימפריאליסטים רוסיים — אפשר שהיו מגיעים
 זה־כבר לקיום־יחד בשלום ואולי גם לשיתוף־
 פעולה פורה. ולמרבה האסון, נשתלו בחולות הנר־
 דדים של החברה הערבית חלומות גדולה אימפ־
 ריאלית המוסיפים להתיש כוחם של הערבים וט־
 חים עיניהם מראות את מדויהם האמיתיים. אנו־
 סים על־פי חלומותיהם אלה מדברים הם על
 מדינת ישראל כ"גוף זר" או כ"סרטן" בעולם
 הערבי. עם היהירות החשוכה שבהכחשת שייכותו
 של עם ישראל לארץ־ישראל מעורבת כאן האש־
 ליה התמימה כי המזרח התיכון עשוי מקשה ער־
 בית אחת. שרק מדינתנו לבדה מפסיקה ומשבשת
 אותה. וגם זה תפקיד נכבד ל"הסברה" שלנו בע־
 מים להעמיד על מעשה התרמית המעקם דמותו
 של חלק־עולם זה על עמיו ועממיו, שכל אחד

בים אינם מוכנים להיבדל מן "הקיצונים" אלא
 בטכסיסיהם. סירובם של אלו ואלו לדיוני שלום
 אינו אלא לבושן החיצוני, הפורמאלי, של אי־
 ההכרה בעצם קיומנו ושל מחשבת ההשמדה, ויש
 להזיק להם טובה לפחות על כנותם, על העובדה
 שאין מחיצה בין תודעתם לבין מה שמתחתיה.
 המועמד לחיסול, הריהו כבר כרוח־רפאים בעיניך,
 ואין לבך נוטה להסב עמו אל שולחן הדיון, ואולם
 זאת על הערבים להבין, וכן על מסייעיהם ומד־
 ריכיהם, שאם אין אנו קיימים או זכאים לקיום,
 אף אין אנו קיימים לגבי החזרת שטחים. באין
 ברירה, ודאי ינסו הערבים לשפר — ולו לזמ־
 מה — את יחסיהם עם ארצות־הברית כדי שזו
 תאלצנו להיסוג מן השטחים שכבשנו במלחמה
 שהם כפו עלינו. מוטב איפוא שנודיעם בעוד מועד
 כי טעות בידם. לו גם ילחצו עלינו כל מלכי מזרח
 ומערב — ודורשי טובתנו בתוכם — חלילה לנו
 להחזיר אף שעל־אדמה. מוטב לנו לסבול מלאבד
 אחת לעשר שנים את מיטב בנינו.

כל זמן שיש מדינות במשפחת העמים ש"עצם
 קיומנו" הוא "תוקפנות" בעיניהם, הלא יובן לכל
 מדינה שוחרת שלום באמת (ולא "שוחרת שלום"
 על־פי הנוסח הסוביטי), כי ויתורים מצד המועמד
 לחיסול הם פתח פתוח לתוקפנות, לא זו שב"עצם
 הקיום", אלא תוקפנות ממש, בטנקים ובטילים, זו
 המאימת על שלום העולם. ומתוך אותה בחינה
 עצמה יובן ויסתבר מה רב כוח־הנפץ המזומן
 לימים הבאים, כשיהא נדמה לערבים כי הגיעה
 שעתם לנסות כוחם שוב, בטלאים של נוסחאות
 היוצרים פשרות מדומות על־ידי חילוקים דקים
 (ועבים כשקים) בין "שלום" ל"אי־לוחמות", בין
 הכרה ב"זכות קיומה" של מדינת ישראל לבין
 הכרה ב"קיומה" בלבד, או בין שיט חפשי בתעלת
 סואץ ובמצרי טירן לכל העמים ללא הפלייה בשום
 פרט ועניין ובין היתר למעבר סחורות ישראליות
 בסואץ אך לא תחת דגל ישראל. הצד השווה בכל
 הצעות־פתרון אלו של המתווכים למיניהם, הוא ה־
 כניעה לרזרוואציה המנטאלית של הערבים בנוגע
 לקיום ישראל. כל סוג של השלמה עם רזרוואציה
 זו אינו מסייע לשלום אלא מכשילו.

מרושעת וכוזבת היא השוואת שיבתנו לארץ ליישבות הלבנה באלג'יריה ובשאר חלקי אפריקה. הלא היו ימים, בטרם הספיקו האימפריאליסטים לחרחר ריב ולהעמיק את הקרע בין העמים, וערבי אפשר היה לו לכתוב: "התנועה היהודית היא לאומית ולא אימפריאליסטית. תנועתנו (התנועה הלאומית הערבית) היא לאומית ולא אימפריאליסטית... אנו עמלים יחד למען מזרח קרוב מתוקן ומחודש, ושתי תנועותינו משלימות זו את זו". למרות כל היסודות המרתיעים שנתגבבו ביובל השנים מאז נכתבו דברים אלה של המלך פייצל, עקב ההתנגשות הטראגית בין היהודים והערבים, דומה יפה שעה זו דוקא לחידוש החזון הזה של שיתוף-פעולה. יהיה מה שיהיה קולן של קאהיר ודמשק ורבת-עמון בימים הבאים, צריך שקולה של ירושלים יישמע לעמים הערביים כאלטרנטיבה של שלום ובניין. עמדתנו החזקה מאפשרת ומחייבת זאת, ודומה שגם מצד הערבים מובטחת הקשבה מאוזנת יותר, ולו תהיה החדירה לאט לאט.

ואשר לערביי ארץ-ישראל, הנמצאים כיום ברוחם בתחומנו: ככלות הכול, גם הסכסוך וגם הטריגדיה שנתלוותה לו היו בינינו לבינם, אם נשכיל לא רק לשלוט ביד בוטחת אלא גם לפתח, בתבונה ובדמיון, מכלול מסועף של יחסים חדשים בינינו לבינם, מתוך כיבוד אישיותם הלאומית, הפרטית והקיבוצית, אפשר יעלה בידנו לא רק לשנות בתודעתם את דמותנו מזו שהקנו להם משבירי השנאה במנהיגותם ובמנהיגות מדינות ערב, אלא גם להכשיר אותם, למרות היותם הנוגעים-בדבר, להיות החלוצים בראיית בעיותיהם ובעיות הארץ והאזור מתוך גישה חדשה המאזנת את צרכי הבטחון והשלום עם צרכי הכבוד והביטוי הלאומי של שני העמים. אם תגיע זו לפתרונות מקוריים משלה, לא יוכל שום גורם זר להתעלם מהם.

מהם זכאי לביטוי המדיני ולהגדרת עצמותו הלאומית והתרבותית, עיקום היוצא להוותם של עמי האזור ולגזקו של שלום העולם.

עלינו להסביר לדעת-הקהל הבין-לאומית כי בעמידתנו העקשנית על זכותנו לבטחון של ממש ולשלום-קבע אנו עושים למען שלום העולם כולו. וסיכוי גדול טמון באיכות עמידתנו זו. בסופו של דבר, אחרי כל צהצות החרבות המילולי והחתיירה והזחילה המתמדת לתפיסת עמדות, נדחפות ברית-המועצות וארצות-הברית, בכורח מצבן הגלובאלי לקראת הסכם. עכשיו משפסקה התנגדותן של מעצמות המערב לנוכחות סובייטית במזרח התיכון (ומהגם לכשימצא יישוב כלשהו למלחמה האיומה והאומללה בוויטנאם) לא תהיה עוד מניעה מכרעת להסכם בין ארצות-הברית לברית-המועצות במזרח התיכון. שתי המעצמות, בעקרון את היריבות המלבה לאין שיעור את הסכרי סוכים האזוריים, תוכלנה להחיש — תחת להרזיק — משא-ומתן על הסדר של ממש, שיהיה מיוסד על ריבונות העמים מתוך כבוד וזיקת גומלין, ועל צרכיהם האמיתיים של עמי ערב ועל צרכיו — או בלשוננו של גרומיקו — על דרישותיו תיו הלגיטימיות של העם היהודי. בעמידתנו האיתנה יש בידנו לקרב את היום שבו יוכל הסכם בין המעצמות לגול את המפות הגדולות לשם פתרון בעיות ההתפתחות הלאומית והפיתוח הכלכלי של האזור ולסייע בחילוץ משלשלת המשטמה והנקמנות שאין לה סוף.

אם יש ממש בהנחה זו, ודומה שאין מפלט ממנה, ראוי שנקדיש מחדש את מיטב כוחנו להשיג ריש בדעת-הקהל — ובזו של עמי ערב על הכל — את הכרת שייכותנו העמוקה לארץ זו ולחלק-עולם זה, ששום סיסמאות-בלע על "ניאוקולוניאליזם" ו"גוף זר" לא יוכלו לטשטשה. עלינו להראות לעמים, ולעמי אסיה ואפריקה ביחוד, מה